

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.98

ЄВРОПЕЙСЬКА МІГРАЦІЙНА КРИЗА ТА СТАБІЛЬНІСТЬ ЄС EUROPEAN MIGRATION CRISIS AND STABILITY OF THE EU

Бондарчук В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Житомирський державний технологічний університет

Статтю присвячено актуальним питанням міграційних процесів у Європейському Союзі. Досліджено причини та сучасний стан міграційних процесів. Виділено основні напрями та сфери регулювання міграційних процесів у ЄС. Окреслено основні проблеми регулювання міграційних процесів, зокрема, трудових мігрантів та біженців.

Ключові слова: Європейський Союз, криза, міграція, біженці.

Статья посвящена актуальным вопросам миграционных процессов в Европейском Союзе. Исследованы причины и современное состояние миграционных процессов. Выделены основные направления и сферы регулирования миграционных процессов в ЕС. Определены основные проблемы регулирования миграционных процессов, в том числе трудовых мигрантов и беженцев.

Ключевые слова: Европейский Союз, кризис, миграция, беженцы.

Scientific paper is devoted to topical issues of a migration in Europe Union. The reasons and a current state of migration process have been researched. The problems and main areas of EU migration regulation are determined. The problem aspects of migration regulation including labor migration and refugee are determined.

Keywords: European Union, crisis, migration, refugee.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах сповільнення розвитку світової економіки, наявності військових конфліктів у різних регіонах світу та активізації проблемних тенденцій у міграційних процесах Європейського Союзу (далі – ЄС) набуває актуальності питання перегляду міграційної політики країн – членів ЄС. Проблема полягає в тому, що міграційна політика, прийнята європейськими країнами в другій половині ХХ ст., сьогодні привела до низки проблем, які проявляються в ускладненні контролю за міграційними потоками, міжнаціональними конфліктами та підвищенні кількості безробітних в країнах, які приймають мігрантів. Відкритість європейських кордонів зумовила збільшення кількості охочих мігрувати в розвинені європейські країни, а сьогодні спонукальним мотивом є ще й втеча із зон ведення бойових дій в країнах Центральної Азії та Північної Африки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Дослідженням питань міграційних процесів займалися В.О. Іващенко,

В.В. Коваленко, В.І. Кривенко та інші. Проте сучасний стан міграційних тенденцій Європи ставить зовсім нові цивілізаційні виклики сучасному суспільству, що потребують ретельного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У середині 2014 р. Європейський Союз зіткнувся із серйозною проблемою в межах регулювання міграційної політики – необхідно розробити нові принципи та механізми організації та реалізації імміграційної політики для забезпечення реалізації прав та свобод людини. Водночас нагальною проблемою було вирішення наявної проблеми збільшення мігрантів із Сирії та країн Африки, що мали статус біженців.

Регулювання міграційних процесів в ХХІ ст. поступово стає все більш важливим напрямом діяльності Європейського Союзу, пріоритетним завданням збалансування соціальної, економічної та політичної системи сучасної Європи. ЄС визначив своєю метою формування всеосяжної міграційної політики на основі загальних базових принципів допуску громадян третіх країн на тери-

торію держав – членів ЄС водночас із забезпеченням охорони кордону Євросоюзу. Досягнення поставленої мети має забезпечити збереження ліберальності ЄС щодо мігрантів із слаборозвинених країн світу (здебільшого Північної Африки та Близького Сходу), але при цьому забезпечити контроль за припливом мігрантів на територію ЄС та легалізацією таких мігрантів.

Активна імміграційна політика ЄС викликає значний інтерес у суспільства, про що свідчить той факт, що, згідно з даними Євробарометра [1], у 2013 р. європейці надавали питанням імміграції більшого значення, ніж податкам, пенсійному забезпеченню та навіть тероризму. Все більшого значення в ЄС надають зовнішньому прояву імміграційної політики, вважаючи, що ефективність регулювання міграційних потоків багато в чому залежить від відносин ЄС з навколишнім світом [2].

За минулі 15 р. Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) та Європейський Союз розробили нові методи регулювання міграційних потоків. Зокрема, на Саміті Валлетти в листопаді 2015 р. ЄС заснував Надзвичайний Цільовий фонд у розмірі 1,8 млрд євро для біженців з країн Африки. ЄС також надав 3 млрд євро як допомогу Туреччині з метою підтримки сирійських біженців у країні та запобіганню їх нелегальної міграції в Європу.

Більше ніж половина іммігрантів у ЄС протягом 2015–2016 рр. – біженці з Сирії, Афганістану та Іраку [3]. Вони тікають із зон ведення військових дій та мігрують у пошуках кращого життя. Такі біженці не підпадають під програми розвитку, оскільки розвиток не може припинити громадянські війни й ліквідувати тероризм, але деякі ініціативи цих програм були запропоновані з метою надання таким біженцям належних умов для життя в сусідніх країнах, що приймають.

Історично склалося два типи потоки мігрантів, що паралельно існують. Перша група – це економічні мігранти, які переміщувалися в країні Європи протягом останніх кількох десятиліть, а друга – біженці, які переміщуються в Європу тими самими шляхами, що й економічні мігранти. За певних обставин скороченню економічних мігрантів може сприяти підвищення рівня життя в країнах, з яких виїжджають мігранти, зменшення бідності та створення умов для економічного розвитку. Саме на це спрямовані основні зусилля програм економічного розвитку ООН та ЄС.

Потенціал мігрантів для галузей економіки розглядався на багатьох засіданнях комісій ЄС. Ще в 1994 р. ООН підкреслила в Главі X Каїрської програми дії, що процеси міграції мають позитивні результати для розвитку країн донорів та країн – реципієнтів мігрантів [4]. У 1995 р. Барселонський процес ЄС ініціював співробітництво серед держав-членів, у тому числі середземноморські програми Допомоги еко-

номічного розвитку MEDA I (1995–1999 рр.) і MEDA II (2000–2005 рр.), які підтримували економічний розвиток за допомогою поглиблення вільної торгівлі та збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій.

У 2004 р. Європейська комісія створила Програму Енея, щоб спростити співпрацю у сфері міграції, особливо депортацію нелегальних мігрантів [5]. Економічні стимули програми були очевидні й виконували поставлені завдання щодо зменшення потоку мігрантів у ЄС, але нелегальні мігранти все одно підлягали депортації, хоча й частина програми стосовно мігрантів всіляко сприяла захисту їх інтересів.

У 2006 р. ООН організувала свій перший Високорівневий діалог щодо міжнародної міграції й розвитку, яким прагнула максимізувати переваги розвитку та мінімізувати негативні наслідки міграції [6]. У діалозі взяла участь представники 160 держав – членів ООН, 42 міждержавні та громадські організації. Проте, незважаючи на значну кількість програм, спрямованих на регулювання міграційних процесів, у 2015 р. ЄС зіткнувся з неконтрольованим напливом біженців, до якого був не готовим.

Глобальна економічна криза, що почалася в 2008 р., хоча суттєво не вплинула на виконання Стокгольмської програми, тим не менше стала на заваді реалізації багатьох її пунктів. Політики й практики як національного, так і європейського рівня змушені були переорієнтуватися на подолання наслідків економічних і соціальних зрушень, зумовлених кризою єврозони та зростанням безробіття в умовах неповної зайнятості. У країнах, які найбільше постраждали від фінансової кризи (Греції та Іспанії), рівень безробіття перевищив середній показник по ЄС. Показник безробіття серед іммігрантів зріс втричі – з 8,8% у 2007 р. до 26,6% у 2012 р. Проте найбільш вразливими до негативних факторів виявилися ті мігранти, які щойно прибули в країни ЄС.

Значною проблемою, з якою зіткнулися політики європейських країн, була проблема негативної реакції місцевого населення на необхідність прийняття мігрантів на фоні ускладнення ситуації в національних економічних моделях та підвищення рівня безробіття. Більше того, уряди країн ЄС втратили колишні фінансові можливості для реалізації широкомасштабних ініціатив ЄС. Практично всі країни, а найбільше Ірландія, Греція та країни південної частини ЄС, опинилися під тиском скорочення витрат бюджету й водночас виконання зобов'язань наднаціонального рівня. Наслідки кризи позначилися на формуванні програм інтеграції іммігрантів, особливо в Іспанії та Нідерландах, які з 2012 р. почали скорочення витрат на реалізацію програм у сфері міграції.

Фактор кризи зменшив бажання держав-членів підтримати нові законодавчі ініціативи Комісії ЄС з питань міграції, які, як вони підозрювали, обернуться суттєвими витратами на імплементацію.

тацію директив, адаптацію чинних систем до нових правил. Ще один фактор, що не дав змоги підвищити ефективність імміграційної політики ЄС – нова роль популістських партій і рухів у багатьох державах-членах. Усе більше виборців по всій Європі вважають, що їх уряди втратили контроль над імміграцією, не можуть належним чином регулювати приплив іммігрантів і їх асиміляцію серед місцевого населення. Популістські партії, від Нідерландів до Греції, підвищили політичні рейтинги на подібних настроях. На рівні ЄС зростання впливу правих партій також ускладнює роботу міністрів внутрішніх справ, які змушені вести переговори в Раді ЄС, виходячи із ситуації та суспільних настроїв щодо питань міграції, які склалися в середині їх країн.

Позиція Євросоюзу в цих дебатах ускладнюється наростанням «євроскептицизму». У результаті поглиблення національних проблем представники багатьох урядів за столом переговорів відійшли від своїх колишніх позицій загальноєвропейського співробітництва, що ускладнює подальше формування європейського напрямку імміграційної політики. Так, британський уряд вимагає змінити баланс компетенцій ЄС і держав-членів, а в Нідерландах опубліковано огляд субсидіарності – перелік низки сфер, де національний уряд, а не Європейський парламент має відігравати провідну роль.

За таких умов комісії ЄС з питань міграції в плануванні загальноєвропейської та національної імміграційної політики доведеться не лише ставити реалістичні цілі, а й брати до уваги економічну ситуацію в країнах ЄС та настрої місцевого населення. Вибори в Європарламент у травні 2014 р. ознаменувалися успіхом партій євроскептиків і крайніх правих рухів, що проявило невдоволення результатами діяльності традиційних політичних партій і страхом перед напливом іммігрантів. Ця обставина визначає наступний етап розвитку імміграційної політики ЄС.

Сукупний вплив геополітичних чинників також завдав ефективній реалізації Стокгольмської програми в ЄС. Традиційною проблемою для Середземноморського регіону є наплив як трудових мігрантів, так і біженців. Однак протягом останніх п'яти років низка взаємопов'язаних подій привела до виникнення проблем у сфері

міграційної політики, що стало серйозним випробуванням для імміграційної політики ЄС.

Передбачається, що співпраця між державами-членами має базуватися на високому рівні довіри, особливо в тому, що стосується охорони спільного кордону на основі Шенгенського кодексу. Труднощі виникли, перш за все, з Грецією як слабкою ланкою в системі приймання біженців і забезпечення безпеки південної ділянки кордону ЄС.

Напередодні саміту ЄС у 2014 р., на якому передбачалося ухвалити нові «Стратегічні принципи для законодавчого та оперативного планування простору свободи, безпеки та правосуддя» [7], Комісія ЄС виступила із серією повідомлень, що підбивають підсумки п'ятирічної Стокгольмської програми побудови простору [8] і визначають головні виклики й завдання на перспективу.

Рада у складі міністрів внутрішніх справ також представила своє бачення нової програми розвитку простору свободи, безпеки та правосуддя на найближчі п'ять років. Міністри запропонували не стільки радикальні зміни, скільки зміцнення прогресу у створенні простору, зміцнення зв'язку між внутрішнім і зовнішнім його вимірами, щоб адаптуватися до складної геополітичної ситуації, вирішити проблему безпеки й подолати наслідки глобальної економічної кризи. Стокгольмська програма 2010–2014 рр. заклала основи нормативної бази для зміцнення простору. Що стосується взаємовідносин ЄС та зовнішнього світу, було запропоновано зосередитися на діалозі й глобальному партнерстві з третіми країнами на базі принципу «позитивної зумовленості», який передбачає, що будь-яка угода про співпрацю повинна включати зобов'язання стримувати нелегальну міграцію.

Висновки із цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Пріоритетними напрямками міграційної політики ЄС є управління кордоном і повернення нелегальних мігрантів на батьківщину, конвергенція практики держав-членів щодо зміцнення спільного європейського режиму надання притулку, розподіл обов'язків та забезпечення приймання біженців з подальшим їх розселенням серед країн – членів ЄС.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Situation of Asylum in the European Union 2013: Annual Report // European Asylum Support Office, EASO. – 2014. – Р. 7.
2. Пасякина Л.С. ЕС: иммигранты как необходимость и как проблема // Л.С. Пасякина // Современная Европа. – 2012. – № 4 (52). – С. 34–43.
3. Eurostat: Asylum quarterly report. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report.
4. United Nation Population Fund: International Cairo Programme of Action 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/PoA_en.pdf, 83.
5. Lavenex S. The Migration-Development Nexus in EU External Relations / S. Lavenex, R. Kunz // Journal of European Integration. – 2008. – № 3. – Р. 445–449.

6. High Level Dialogue on International Migration and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://un.org/esa/population/migration/hld>.

7. Консолідовані версії договору про Європейський Союз та договору про функціонування Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minjust.gov.ua/file/23491>.

8. The Stockholm Programed – An open and secure Europe serving and protecting the citizens [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/stockholm-programme-open-and-secure-europe-serving-and-protecting-citizens-0_en.